

מה ע"ב

[א] גמ' מודים - צ"ל מברכים.

אור אליהו

כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם, שנאמר בלתי לה' לבדו. הכי קאמר: ליה אנחנו מודים ולך אנו משבחין, ליה אנחנו מודים ולך אנו מקלסין". כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'. אמנם רבינו בגליון הש"ס שלו כתב שצריך לומר: "ליה אנחנו מברכים, ולך אנחנו מקלסין". ואולי הטעם, משום שלגירסא שלפנינו לא מובן: א. מדוע אומרים פעמיים את המילים "ליה אנחנו מודים". ב. לקמן על המשנה (נא ע"ב): "רבי יהודה אומר, היו שונים ואומרים אנו ליה וליה עינינו" – מקשה הגמ' (נג ע"ב): "איני, והאמר רבי זירא כל האומר שמע שמע כאילו אמר מודים מודים, אלא הכי אמרי המה משתחוים קדמה ואנו ליה (אנחנו מודים) ועינינו ליה מיחלות". ולפי זה גם כאן הייתה הגמ' צריכה להקשות מדברי רבי זירא, כיצד אומרים פעמיים "מודים"¹³.

ל"ז איתא ור' יהודה סבר הני לדפנות. ונתקשו שלמים וכן רבים על דברי התוס' שכתבו שם ר' יהודה הוה מוקי ליה לדפנות דמאי אתו לאשמועינן, והם דברי הש"ס. ובש"ס הנזכר **ליתנהו להני מילי בש"ס כלל**". ובדקדוקי סופרים כתב **שבכת"י מינכן** ג"כ אין תיבות אלו. וכן ראיתי בכמה כתבי יד (שאין תיבות אלו): (תימני) אוקספורד 2677, מינכן 140 וביהמ"ל 108. והעיר המראה כהן שבילקוט שמעוני (אמור תרנד) גם כן לא גרס לתיבות אלו: "וכן בעזרא הוא אומר צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן וגו' לעשות סוכות ככתוב. ת"ר בסוכות תשבו" כו' נוייתכן שתיבות אלו נוספו ע"י מי שראה את דברי התוס' שנכתבו בצד בגליון, והכניסם בטעות לתוך הגמ'.

13. וכך הקשו האליה רבה (סא, יז), ערוך לנר (נג ע"ב) והרש"ש (כאן). ותירץ האליה רבה: "עוד ג"ל לתרץ, דכיוון שמפסיק ב'לך אנו משבחים' לא הוי

מותר לסכך בנסרים. וגם אם נאמר שמדובר בנסרים שהם מארבעת המינים, מכל מקום הם הוכנו מהגזע שלהם, ולא מארבעת המינים עצמם, ואם כן הוא הדין לאגד של לולב, שאפשר לאגוד לא רק בלולב עצמו, אלא גם בסיב ועיקרא דדיקלא. וכיוון שעיקר הסוגיא לא עוסקת בביאור מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה במה מותר לסכך, אלא מחלוקתם הובאה רק כדי להביא ממנה ראייה לדעת רבי יהודה לגבי איגוד הלולב, אין דרכה של הגמ' לומר בשלב הזה, שעדיין רבא לא סיים להביא את ראייתו¹¹, איך רבי יהודה היה יכול לתרץ את הראייה שהביא רבי מאיר מהפס' בעזרא לשיטתו. וכן מבואר בתוספות (ד"ה והביאו) שלא גרסו תיבות אלו, ועיין הערה¹².

[א] בגמ': "בשעת פטירתן מה הן אומרים וכו' והא קא משתתף שם שמים ודבר אחר, ותניא

11. ואם אכן הגמ' הייתה רוצה לתרץ את דעת רבי יהודה, אז רק לאחר שרביא היה מסיים להביא את הראייה לדבריו, הייתה צריכה הגמ' לומר "גופא" או "אמר מר" ולהביא שוב את הראייה שהביא רבי מאיר מהפס' בעזרא, ואז לומר איך רבי יהודה היה יכול לפרש את הפס' לשיטתו.

12. הנה התוס' (ד"ה והביאו) כתבו: "והביאו עלי זית - רבי יהודה הוה מוקי ליה לדפנות". ורבים ראו ותמיהו מה הוסיפו בזה התוס', הרי **הגמ'** במפורש תירצה כך את רבי יהודה. וכתבו כמה אחרונים שמכאן ראייה שהתוס' לא גרסו תיבות אלו בגמ', ולכן כתבו תוס' **מעצמם** כיצד יתרץ רבי יהודה את הפס' בעזרא. כן כתב בשם הגדולים (מערכת ספרים ג' קנטרס אחרון ד') לתרץ את דברי תוס' על פי כתב יד ישן של התלמוד: "גם בארץ מצרים ראיתי ברכות וסדר מועד **ש"ס על קלף כתב יד** כו' עוד מצאתי **בש"ס הנזכר** פ"ג דסוכה דבנסחתנו דף

מו ע"א

[א] תוס' סד"ה העושה. לעשות סוכה לשמו - נמחק. על עשיית סוכה.

אור אליהו

עצמו, מברך עליה "לעשות" בלמ"ד, כגון מל את בנו¹⁷, ואילו העושה מצווה לצורך משהו אחר מברך "על", כגון מל את בן חבירו¹⁸. וז"ל הגמ': "מיתבי ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה, התם היכי נימא, נימא למול, לא סגי דלאו איהו מהיל, אבי הבן מאי איכא למימר, אין הכי נמי". וכן כתב הרמב"ם (ברכות יא, יא): "כל העושה מצוה, בין שהיתה חובה עליו בין שאינה חובה עליו, אם עשה אותה לעצמו מברך לעשות, עשה אותה לאחרים מברך על העשייה". אשר על כן, העושה סוכה לאחר, כיון שאין עושה את מצווה לצורך עצמו אלא לצורך משהו אחר, צריך לברך "על עשיית סוכה", ולא "לעשות סוכה לשמו"¹⁹.

[א] בגמ' "העושה סוכה לעצמו אומר, ברוך שהחיינו וקיימנו כו' נכנס לישב בה אומר, אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה". וכתבו תוספות בסוף ד"ה לעשות: "ואיכא תנא דתני בירושלמי בפרק הרואה, עשאה לעצמו מברך לעשות סוכה, עשאה לאחר מברך לעשות סוכה לשמו". כך היא הגירסא בתוס' שלפנינו¹⁴. אמנם בש"ס של רבינו נמחק התיבות "לעשות סוכה לשמו", ובמקומם כתב רבינו בגליון הש"ס שלו: "על עשיית סוכה", והיינו, שלדעת רבינו צריך לגרוס בתוס' ¹⁵ "עשאה לאחר, מברך על עשיית סוכה"¹⁶.

ונראה הטעם, על פי המבואר בפסחים (ז ע"ב) שכאשר עושה מצווה שמוטלת עליו לצורך

בדברי התוס', אמנם יתכן שלדעת רבינו יש לגרוס כן בירושלמי, ולכן כתב שיש להגיה בדברי התוס' וצ"ע.

16. וכן היא גירסת הרא"ש (ד, ג): "תנא ובירושלמי (פ' הרואה) תניא העושה לעצמו מברך לעשות סוכה, עשאה לאחר מברך על עשיית סוכה". וכן כתב הרא"ש בתוספותיו. וכן כתב בנו בטור (תרמא).

17. שמברך "למול את הבן" (רמב"ם מילה ג, א).

18. שמברך "על המילה" (שם).

19. וכן כתב המהרש"א בהסבר גירסת הרא"ש: "ולפי זה יש טעם בחילוק הברכה, כמו שכתבו המפרשים בפ"ק דפסחים, דכל המצוה הנעשית על ידי אחר הכל מודים שאותו אחר מברך בעל, כדאמרינן התם גבי מילה לא סגי דלאו איהו מהיל". וכן הביא הקרבן נתנאל (שם אות פ). ובהסבר הגירסא שלפנינו בתוס', עיין במהרש"א ובקרבן נתנאל.

כאילו אמר שמע שמע בזה אחר זה", וכן כתב הערוך לנר, ועיין באליה רבה שכתב תירוץ נוספים. והרש"ש הפנה למהרש"א בחידושי אגדות (מה ע"א) שכתב: "ור"א הוסיף בזה לומר ליה אנו מודים כפול, שאין אנו כופרים לא במעשה ולא בדבור, כמו שכפרה בת בילגה ואמרה ואי אתה עומד עלינו בשעת הדחק, ולמזבח אנו משבחין בדבור ומקלסין במעשה וק"ל". ונראה שהכוונה שאע"פ שאומרים מודים פעמיים, מכל מקום בכל פעם ישנה כוונה אחרת (אחד כנגד מעשה ואחד כנגד דיבור).

14. וכן העיר המהר"ם לובלין: "תוס' ד"ה העושה סוכה לעצמו וכו' ואיכא תנא דתני בירושלמי וכו' עשאה לאחר מברך לעשות סוכה לשמה - כן הגירסא בספרים שלנו בתוס', אבל הרא"ש כתב בשם הירושלמי עשאה לאחר מברך על עשיית סוכה" (עיין להלן הערה 16).

15. בפשטות נראה שכוונת רבינו שיש טעות סופר